

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 27.08.21

Litteraturfestival

“A festival is an event or series of events that is celebratory in nature; it is organised and structured, frequently containing elements of ritual; it happens over a designated period of time and is generally recurrent; and it is produced by and for a community that recognises a particular shared purpose or interest (Falassi 1987: 2). Literary festivals, then, are festivals that in addition incorporate literary culture into their constitution. They work as a celebration of literary culture; they frequently occur at a time which is of literary significance, for example commemorating a particularly significant literary anniversary; they integrate aspects of literary culture into their organisation and events; and/or they address a specific community that is defined through engagement with literary culture. [...] Although the majority of literary festivals consist primarily of events in which an audience listens to a talk given by one or more writers, more complex and collaborative literary events are a frequent and important characteristic of many festivals.” (Weber 2018 s. 6-7)

“Intellectual stimulation, aesthetic pleasure in the composition of speeches, and an opportunity to provoke others or to distinguish oneself by disagreeing publicly with eminent writers could all form part of an audience member’s enjoyment of a festival [...] we understand the literary festival as a productive site for the interactions and tensions of the literary field” (Weber 2018 s. 36). En litteraturfestival kan være “a site where ideas are formed, shared, debated and circulated in public as well as a site in which new knowledge is tested or arrived at for further discussion.” (Stewart 2009 s. 104)

“Literary festivals proliferated over the last decades of the twentieth century. Cities, villages, libraries, community centres, bookshops, magazines, non-profit organisations, online communities, even Twitter, now organise their own festivals. Numbers vary, but there are demonstrably over 450 literary festivals held annually across the English-speaking world (Literary Festivals 2014).” (Weber 2018 s. 4)

Årlig arrangeres Norsk Litteraturfestival: Sigrid Undset-dagene. En årlig litteraturfestival i Tromsø kalles Ordkaalotten. Falturiltu er en nynorsk litteraturfestival for barn og ungdom, driftet av blant andre Stord kommune. Bjørnsonfestivalen i Molde er en internasjonal litteraturfestival. I Molde har også ULF (Ungdommens litteraturfestival) blitt arrangert. I tillegg til poesifestivalen Audiatur i Bergen har det i Norge blitt gjennomført poesifestivaler blant annet i Ulvik og i Hamar. Æ Å er

Trondheims litteraturfestival. Kapittel er Stavangers internasjonale festival for litteratur og ytringsfrihet. Vinje i Telemark, Røros, Grimstad, Tysvær, Volda/Ørsta, Odda, Skudeneshavn, Oslo og andre norske byer og bygder har også arrangert litteraturfestivaler.

Noen litteraturfestivaler er konsentrert om én sjanger. Det gjelder f.eks. Old Peculiar Crime Writing Festival i den lille byen Harrogate utenfor Leeds i Storbritannia. I 2008 varte festivalen i tre dager, hadde besøk av 60 krimforfattere (blant dem Jo Nesbø) på til sammen 22 arrangementer og solgte 7000 billetter (*Dagbladet* 21. juli 2008 s. 38).

Det finnes “rural and urban festivals; destination and embedded (or dispersed) festivals; niche and mainstream festivals; cultural, literary, and genre festivals; digital and terrestrial festivals; and centripetal and centrifugal (or inwardly or outwardly focused) festivals” (Weber 2018 s. 8). E-Poetry: An International Digital Poetry Festival har blitt arrangert i London (2005), Paris (2007), Barcelona (2009), Buenos Aires (2015) og flere andre steder.

“Literary festivals are complex and widespread, and attract huge numbers of audience members every year. Commercial publishers use them as marketing exercises. Governments fund them, not only in recognition of their ability to promote tourism and social inclusion, but also for their cultural and economic benefits. Schools and universities use them to promote intellectual, educational, and institutional development. Audience members attend them seeking affective engagement, professional, intellectual and cultural development, social connection, and political expression. Literary festivals consequently offer a fertile site for the study of the interests and power dynamics that structure the contemporary literary field” (Weber 2018 s. 13-14).

“Barring one or two sporadic exceptions, the earliest and longest-running of the contemporary literary festivals is the Cheltenham Literary Festival, which began in 1949 [...]. A small number of other literary festivals were established in the 1960s and 1970s, notably Adelaide Writers’ Week, which was founded along with the Adelaide Festival of Arts in 1960 [...] but it was not until the 1980s and the 1990s that such festivals began to proliferate. [...] Literary festivals began in Commonwealth countries, and are arguably still most concentrated in the United Kingdom, Australia, and Canada, but in recent decades they have also spread to locations right across the world. Many of the larger and more widely known festivals in the United States began at the turn of the twenty-first century, a move which was simultaneous with the skyrocketing popularity of creative-industries-focused public policy. San Francisco’s first Litquake (then ‘Litstock’) was held in 1999 (Litquake n.d.), and Washington DC’s National Book Festival and New York’s PEN World Voices Festival of International Literature were both founded in 2001” (Weber 2018 s. 4-5).

“Hong Kong International Literary Festival [...] began in 2001 (Hong Kong International Literary Festival 2016); the Shanghai International Literary Festival (2003; Literary M n.d.); Brazil’s Festa Literária Internacional de Paraty, or FLIP (2003; FLIP n.d.); Bali’s Ubud Writers & Readers Festival (2004; Ubud Writers & Readers Festival 2016); the Jaipur Literature Festival (2006; Jaipur Literature Festival 2016); the Galle Literary Festival (2007; Bilgrami 2012); and Nairobi’s Storymoja Festival (2007; Storymoja Festival 2014).” (Weber 2018 s. 5)

“Grunnen til at festivalene har vokst frem i Norge, kan være mange. [...] to begreper fra Tove Karoline Knutsen, direktør ved Festspillene i Nord-Norge: *forankring* og *retning*. Forankring kan utdypes ved begrepene kompetanse, eierskap, hengivenhet, legitimitet, tilgjengelighet, integrasjon av lag og foreninger, og møteplass for kunstnere, det politiske liv og næringsliv. Begrepet *retning* innebærer: å bygge på egenart, mest mulig egenproduksjon, minst mulig kunstnerisk “blå kopi”, ta utgangspunkt i stedets/regionens egen historie, fortellinger, natur, arenaer etc. [...] Den festival eller det festspill som makter å gi virksomheten en retning i form av å bygge på egenart, utvikle kunstneriske ideer og produksjoner med utgangspunkt i stedets eller regionens historie, natur, fortidsminner eller dagsaktuelle problemstillinger, vil også skape noe som angår publikum, mediene og samfunnet rundt selve festivalen.” (Walderhaug 2000 s. 56)

“Litteraturfestivalar er viktige tiltak som skaper blest om litteratur og forfattarar, og som på den måten kan medverka til å fremja den allmenne interessa for litteratur som kunstform og kunnskapskjelde. Store og små festivalar vert kvart år arrangerte mange stader i landet. Nokre er store og internasjonalt kjende, andre er små og lokale, og dei fleste ligg mellom desse ytterpunkta. Nye tilskiparar melder seg kvart år med ynske om støtte. Arbeidet med å arrangera desse tiltaka, anten dei er store nok til å ha løna medarbeidarar, eller alt er tufta på friviljug innsats, er med på å vekke og seinare halda ved like interesse for kultur og litteratur spesielt. Fleire av festivalane får kvart år støtte over budsjettet åt Kultur- og kyrkjedepartementet. Bjørnsonfestivalen i Molde og Norsk litteraturfestival, Sigrid Undset-dagane på Lillehammer er dei mest kjende. Festspela i Bergen, festspela i Nord-Noreg og Dei nynorske festspela vel seg alle ein festspeldiktar som det vert lagt særleg vekt på. Både Ibsen og Hamsun har sine “dagar”, med Hamsundagane på Hamarøy og Ibseniana i Grimstad. Det finst elles eit arrangement om Ibsen og Hamsun for ungdom, også dette i Grimstad. Annakvart år vert det arrangert Petter Dass-dagar på Alstadhaug. Stavanger arrangerer kvart år den såkalla Kapittelfestivalen om litteratur og ytringsfridom. Dei nynorske festspela er ei årleg markering av den nynorske skriftkulturen, med gode forfattarar, god musikk og gode bilete, og er ein del av verksemda til Nynorsk kultursentrum, det nasjonale dokumentasjons- og opplevingssentret for nynorsk skriftkultur. I dei ti åra festspela har vore skipa til, har det vore avvikla om lag 400 arrangement med meir enn 51000 deltakarar.” (St.meld. nr. 48, 2002-03: *Kulturpolitikk fram mot 2014* s. 209)

“Festivalene er ingen kulturinstitusjoner i tradisjonell forstand, som både har ansvar for store permanente personalressurser og bygningsmasser. På den annen side er festivalen ikke noe ad hoc-prosjekt. En festival kan være årlig eller f.eks. en biennale, og har en syklus hvor arbeidsintensiteten økes eller reduseres avhengig av om man er i en gjennomføringsfase eller en planleggingsfase. En festival er likevel avhengig av kontinuitet. Det kreves et møysommelig og komplisert planarbeid forut for en festival.” (Walderhaug 2000 s. 65-66)

“Den enorme tilveksten av festivaler er muligens uttrykk for en kulturformidlings-trend, eller kanskje også et resultat av at festivalen viser seg å være en type kulturformidlere og kunstarenaer som fyller mange av de behov og krav som vårt postindustrielle samfunn etterlyser.” (Walderhaug 2000 s. 67)

“Norsk Litteraturfestival er Nordens største litteraturfestival, med et variert program for lesere i alle aldre. Lillehammer ble i 2017 medlem av The UNESCO Creative Cities Network (UCCN), og fikk med det tildelt status som UNESCO-litteraturby, som 1 av 28 byer i verden. I slutten av mai fylles Lillehammer av forfattere og litteratur. Vi kan garantere ord som beveger og opplevelser som tar deg en tanke videre. Norsk Litteraturfestival har arrangementer både for skolebarn, barnefamilier, studenter og et voksent, kulturinteressert publikum. Opplev forfattermøter, opplesninger, debatter, foredrag, prisutdelinger, forestillinger, utstillinger, seminarer, quiz og andre festligheter. Festivalen er også Norges største bransjetreff for forfattere, oversettere, kritikere, forleggere og bibliotekarer. Av forfattere som har deltatt under Norsk Litteraturfestival er J.M. Coetzee, Herta Müller, Svetlana Aleksijevitsj, Amos Oz, Dag Solstad, Zadie Smith, Per Petterson, Jo Nesbø, Adonis, Märta Tikkanen, John Irving, Margaret Atwood, André Brink, P. O. Enquist, Adonis, Richard Ford og Bei Dao.” (<https://litteraturfestival.no/om-festivalen/>; lesedato 18.02.20)

“Caroline Lurie’s infamous and oft-quoted article ‘Festival, Inc.’ (2004) condemns literary festivals as uncritical sites of mass cultural production in their departure from traditional literary values, and decries their circulation of the literary celebrity as a replacement for the text itself. This is a view often repeated by other critics. Meehan (2005), for example, comments that it is because of the loss of perceived artisanal value in the mass-produced text that the personal interaction with the celebrity through the festival panel and book-signing has gained popularity. Mass circulation of culture and the resulting notion of literary celebrity are undoubtedly important contributors to a complete understanding of literary festivals. Despite this, studies that situate the festival at a specific point within these criticisms of popular culture effectively overlook the complexity of the festival, or at the very least diminish its role in participants’ social and cultural lives because of its nature as economically motivated and mass-produced. This false opposition between commercial and cultural spaces is characteristic of much of the discourse that circulates within these literary spaces. It is part of the circulation of the myth of the disinterested artist that continues to pervade print culture and colour conceptions of

cultural value. Subject to, rather than analytical of the structuring forces of the literary field, such work idealises more ‘literary’ and less populist events, denigrates commercial culture and the middlebrow, and fails to deal with the complexity and significance of the literary festival space.” (Weber 2018 s. 31)

“Ruth Starke in her thesis, *A Festival of Writers: Adelaide Writers’ Week 1960-2000*, claims that writers’ festivals have erroneously evolved to serve the commercial interests of book publishers, and specifically multi-national book publishers. She is critical of Adelaide Writers’ Week, saying that it metamorphosed first into Readers’ Week and then into Publishers’ Week (2000: 225). The Festival’s increased emphasis on satisfying the desires of publishers, she proposes, has led to a festival program that appeals to a general public, rather than the more discerning ‘literary’ audience that the Festival ought to cater to. What is more, the growing culture of authors required to be entertainers at writers’ festivals is a role Starke claims they are reluctant to adopt.” (Stewart 2009 s. 2)

I artikkelen “The Reader as Audience: The Appeal of the Writers’ Festival to the Contemporary Audience” (2012) studerer Katya Johanson og Robin Freeman “the 2009 Eye of the Storm Writers’ Festival in Alice Springs [i Australia] and, on the basis of interviews with audience members, concludes that the festival provided audience members with five types of experience. Firstly, the festival was de-industrialised, evoking ‘the medieval experience of being read aloud to’; secondly, it offered social engagement with other people interested in literature; thirdly, it provided audience members with the opportunity to share knowledge, advice, and feedback as part of a creative community; fourthly, the isolation of the festival ensured ‘access to writers and audience members with authentic literary interests’; and finally, it offered an encounter with literature connected to the place in which it was experienced (Johanson and Freeman 2012: 312-313).” (Weber 2018 s. 35-36)

“Historien til Norsk Litteraturfestival bør ikke skrives av festivalens eget styre, derfor er denne lille beretningen bare et bidrag til den historien andre forhåpentligvis vil skrive en dag. For så mye tør vi i alle fall antyde, at den årlige litteraturuka på Lillehammer over de siste tyve årene har vokst seg til en viktig begivenhet i norsk litterært liv. Og viktige begivenheter fortjener å få sin historie skrevet, det samme gjelder menneskene som har skapt dem. For ingenting blir til av seg selv. Mange har gjennom årene bidratt til å gjøre Norsk Litteraturfestival til det den er i dag. Men noen har gått foran, noen har tatt de første spadestikkene i det som skulle bli Sigrid Undsets nye hage på Lillehammer. [...]

Mot slutten av 1980-årene lå mye til rette for en kulturell satsning på Lillehammer. Én ting var at IOC i 1988 hadde vedtatt at Vinter-OL 1994 skulle legges til byen, og med det forventet mange et kulturelt løft for et område som på forhånd rommet sterke kulturelle tradisjoner og institusjoner. Men uavhengig av vinterlekene og alt som ville følge med dem, lå særlig én forventning og gjæret i byen: Hva skulle man gjøre med Sigrid Undset? Nobelprisforfatteren fra Bjerkebak var byens litterære

stolthet, men kunne stoltheten også omsettes i noe skapende? Slik tenkte man for så vidt ikke bare på Lillehammer. På denne tiden arbeidet Maria Fuglevaag Warsinski med dokumentaren Sigrud Undset – et kvinneliv (1993) med støtte fra UD, mens Liv Ullmann fullførte storfilmene Kristin Lavransdatter, basert på romanen Kransen i 1995.

I selve byen var det særlig på Nansenskolen man snakket om Sigrud Undset. Her, ved skolen Undset selv sto som medstifter av, hadde man for så vidt alltid vært opptatt av litteratur, og man hadde god kontakt med eieren av Bjerkebak, Christianne Undset-Svarstad, som pleide å åpne dikterhjemmet for studentene under skolens sommerkurs. I 1982 ble det holdt et Undset-seminar i forbindelse med dikterens 100-årsjubileum. Mot slutten av tiåret lå derfor alt til rette da frilansjournalisten Torunn Margrete Eriksen kom opp med ideen om en fremtidig festival med utgangspunkt i Sigrud Undset og vant gehør hos Nansenskolens litteraturansvarlige, Helene Strand Johansen. Sammen skapte de Sigrud Undset-dagene, som ble avviklet over fire maddager i 1993 med “Biografien” som tema, og med kunstutstilling, katolsk messe og omvisning på Bjerkebak som høydepunkter utenom selve seminaret. Det hele var kommet i stand ved dugnadsarbeid fra flere hold, inkludert økonomisk bidrag fra fylkeskommunen og kulturavdelingen i LOOC [Lillehammer Olympic Organizing Committee].

Året etter, i selve OL-året 1994, ble arrangementet gjentatt, også denne gang med et program som pekte ut over Undsets eget forfatterskap. Og nå gikk det raskt. Samme høst ledet direktøren i Aschehoug forlag, William Nygaard, arbeidet for å etablere stiftelsen “Sigrud Undset-dagene, Lillehammer Litteraturfestival”. Som stiftere sto Nansenskolen, Aschehoug & Co, Lillehammer kommune, Lillehammer Utvikling, De Sandvigske Samlinger og Christianne Undset-Svarstad. Man nedsatte et styre og råd med representanter fra de forskjellige hold: Universitetet i Oslo, NORLA [Senter for norsk skjønn- og faglitteratur i utlandet], UD [utenriksdepartementet], Oppland forfatterlag, Oppland fylkeskommune og Høgskolen på Lillehammer. Denne bredden sier sitt om ambisjonen – å vokse til å bli den ledende litteraturfestivalen i Norge, ja, gjerne i hele Norden. Med dette målet for øye ble navnet snart endret til “Sigrud Undset-dagene. Norsk Litteraturfestival”, senere snudd til “Norsk Litteraturfestival. Sigrud Undset-dagene”.

Rådet ble festivalens øverste organ, og rådsleder William Nygaard festivalens øverste sjef, mens Helene Strand Johansen og Torunn Eriksen gikk inn som henholdsvis styreleder og styremedlem. Til å arrangere selve festivalen engasjerte de Trine Vollan som prosjektleder. [...]

Til tross for det gode forarbeidet, var jomfrufestivalen i 1995 et løft, ikke minst for Trine Vollan, som sto for både det praktiske og det kunstneriske – riktignok med god hjelp fra Helen Strand Johansen og Nansenskolen. 2800 deltakere, 46 arrangementer. Tema: “Sigrud Undsets helgenlegender og biografier”. De neste årene vokste festivalen jevnt og trutt, fra 1997 med Randi Thorsen som daglig leder

og poeten Øyvind Berg som kunstnerisk konsulent. Ved årtusenets utgang passerte man 10.000 deltakere, og få år etter det igjen lå besøkstallet på 14-15.000. Kjente og mindre kjente forfattere strømmet til, det samme gjorde pressen – særlig fra 1999, da førti journalister snuste rundt på Lillehammer etter litterære nyheter. Én av disse skulle ha vært besøk av nobelprisvinneren José Saramago, men han meldte dessverre avbud. Til gjengjeld kunne de året etter skrive hjem om Jonny Halbergs opplesning hengende over juvet i Mesnaelva, eller uroppføringen av Georg Johannesens *Ars Morendi* av komponisten Guttorm Guttormsen året etter det igjen.

Ideen om å ordne festivalen rundt et utvalgt tema var etablert helt fra starten. De første årene var temaene utpreget litterære (Undset, epoketema for 60- og 70-årene, Norsk samtidslitteratur, Fordømte diktere, Dårskap og diktere, Forbrytelse og poesi), men alt i denne fasen etablerte man det som kom til å bli normen: åpne, ladede temaord som ga tolkningsrom ut over det rent litterære (Makt, Myter, Europa).

Fra første stund var tanken å gjøre Norsk Litteraturfestival til et møtested for den brede og den smale litteraturen. I tillegg fikk festivalen også et klart bransjepreg. NORLA og Aschehoug hadde vært samarbeidspartnere fra starten, etter hvert kom andre forlag og andre grener av bokbransjen med, gjerne i form av faste seminarer: NORLA hadde fra begynnelsen av invitert oversettere, dette ble starten på det faste Oversetterseminaret. Fra 1996 fulgte Debutantseminaret, året etter Kritikerseminaret og i 2002 Forleggerseminaret og senere Sakprosaseminaret (2012). NORLA og Forleggerforeningen har dessuten invitert utenlandske forleggere til festivalen. I tillegg har Bokhandlerforeningen holdt årsmøtene sine her, mens Den norske Forfatterforening og andre har avholdt styremøter. Mange av seminarene har vært arrangert av de respektive bransjeorganene, og tilsvarende har De norske Bokklubbene og andre vært aktive programskapere. På denne måten har Norsk Litteraturfestival gjennom årene trukket på eksterne bidrag, og slik kunnet levere en festival som er langt større enn deres eget budsjett tilsier.

I denne bransjetilknytningen ligger det opplagt både farer og muligheter; farer fordi en bransjedominert festival risikerer å gjøre arrangementet internt og toppstyrt, muligheter fordi, ja, det sier seg selv hvis man antar at norsk bokbransje faktisk bryr seg om litteraturen på litteraturens premisser. Uansett har en stor del av bokbransjens bidrag på Lillehammer vært rettet mot publikum. Det samme kan utvilsomt sies om Pub til pub-runden, som fra 2004 har knyttet forfattere, tilreisende og lokale publikummere til byens vannhull og lillehamringer flest, akkurat som Litteraturtoget (2003) ble festivalens forlengede arm langs jernbaneskinnene mot Oslo, som oppvarming for tilreisende og uventet glede for tilfeldige passasjerer. Programmet fant etter hvert sin form, med opplesninger, foredrag, bokbad og debatter som stamme, supplert med kreative påfunn som nasjonalsangkonkurransen i 2002, der Gro Dahle vant med sin rap “Norge i fløtesaus”. To år senere kåret festivalen, i samarbeid med Morgenbladet, Norges ti beste forfattere under 35 år – en kåring som vil gjentas i jubileumsåret.

I 2004 tok nye krefter over ledelsen. Tone Kolaas gikk inn som daglig leder, med Birgit Hatlehol og John Erik Riley som henholdsvis kunstnerisk leder og litterær rådgiver. Med denne trioen i front tok festivalen et sprang med hensyn til omfang og bredde. Mens tallet på besøkende fortsatte å stige jevnt, skjøt antall arrangementer i været til 134, mot 74 året før. I dette brede tilbudet fant ikke bare sakprosaen endelig sin faste plass, men man klarte også i økende grad å tiltrekke seg internasjonale forfattere innenfor og utenfor Norden. Denne utvidelsen pekte mot epokeskiftet som ventet året etter, da Kultur- og kirkedepartementet ga Norsk Litteraturfestival status som knutepunktfestival. [...]

Vedtaket om å gjøre Norsk Litteraturfestival [fra 2005] til knutepunktfestival innebar større ansvar, økt prestisje og betydelig høyere, og ikke minst faste, økonomiske tilskudd fra det offentlige, fordelt mellom stat, fylkeskommune og kommune. Rent organisatorisk medførte knutepunktstatusen at styret avløste rådet som festivalens høyeste myndighet i 2006. Dette innebar at rådets leder, William Nygaard, ikke lenger var festivalens øverste sjef. Nygaard hadde vært en av festivalens fødselshjelpere og valgte å takke for seg som leder av rådet etter elleve år, men ble sittende som rådsmedlem ennå en stund.

Med større forutsigbarhet og styrke kunne festivalen fra 2006 utvide både staben og ambisjonene. Helt fra starten hadde man også klart å trekke til seg en lang rekke private sponsorer. Både overfor staten, sponsorene og samarbeidende institusjoner ble det desto viktigere å markere festivalens uavhengighet, ikke minst kunstnerisk. Det har ikke forhindret at man internt har holdt seg med et heller aktivt styre. Heller enn å opprette en egen programkomité, har festivalen nemlig latt styremedlemmene komme med innspill til administrasjonen og kunstnerisk leder, hele tiden under forutsetningen av at de siste er suverene i utformingen av programmet.

I knutepunktårene har festivalen fortsatt satsingen på andre kunstneriske uttrykksformer som teater, musikk og bildekunst. Videre har man lyktes i å lokke en rekke internasjonale forfattere til byen, blant dem Amos Oz, Nuruddin Farah, Antony Beavor, Zadie Smith, Einar Már Guðmundsson, Herta Müller, Ian Buruma, Sofi Oksanen, André Brink, J.M. Coetzee, Yasser Kemal, Julian Barnes, Svetlana Aleksjevitsj og Slavenka Drakulić.

Bokhandler Shah Muhammed Rais fra Kabul hører ikke hjemme blant disse, men også han ble invitert til festivalen i 2006, som den første litterære karakteren (!), og dessuten som selvoppnevnt representant for litteraturens ofre – og i alle fall for globaliseringen av norsk litteratur! Internasjonaliseringen av festivalen har vel å merke ikke forhindret at norske forfattere fortsatt dominerer på festivaldagene. I beste fall har man klart å skape bånd mellom det nasjonale og internasjonale. Hva så med det lokale, selve grunnlaget for hele festivalen?

[...] det skal ikke legges skjul på at bransje- og Oslo-dominansen har vært diskutert. Men Norsk Litteraturfestival er og blir en begivenhet som finner sted på

Lillehammer, og gjennom årene har festivalen gjort grep for å knytte seg nærmere til byen. Lokale folk er med i ledelse, styre og råd, og festivalen samarbeider tett med kommunen og institusjonene i området – Lillehammer museum, høyskolen, biblioteket, kunstmuseet, kinoen, byens næringsliv og andre. Mange av disse stiller med lokaler; i løpet av festivaluka er det aldri langt til en sal, en kafé eller et sted utendørs (parken) der litterære aktiviteter finner sted. Man har også gjort alt for å utnytte litterære fenomener som kan knyttes til byen. Bjørnstjerne Bjørnsons bolig på Aulestad er, til tross for at den ligger et stykke unna byen, trukket inn som arena, mens Dag Solstad har tatt publikum med på tur i det Lillehammer som gjenfinnes i hans *Roman* 1987. Den lokale tilknytningen sikres videre gjennom publikum, som rett nok består av mange tilreisende, men selvsagt også av lillehamringer. Sist, men på ingen måte minst, rekrutteres de fleste av de frivillige fra byen. Og de frivillige er selve festivalens ryggrad de dagene festivalen pågår; de gjenkjennes på T-skjorta over hele byen i slutten av mai når de loser forvirrede forfattere og nysgjerrige publikummere til rett sted til rett tid og avvikler de praktiske oppgavene ved festivalen år etter år.

Kanskje kan man si det slik at Norsk Litteraturfestival har vokst fra å være et lokalt initiativ, via det nasjonale mot det internasjonale, uten at den dermed har vokst fra det lokale som sådan. Snarere har festivalen vært et møtepunkt for det lille samfunnet og det store, globale. Akkurat som Sigrid Undset selv har vært det, og fortsatt er det. I tillegg har både Undset og Bjørnson gitt festivalen et ankerfeste bakover i tid, i den norske litterære arven, representert ved to av dens mest internasjonale størrelser (og ja, Ibsen har fulgt med, han også, til tross for at han så vidt var innom byen på sin ferd opp Gudbrandsdalen for å samle sagn og folkeeventyr i 1862).

Bruken av temaer i perioden må sies å ha vært vellykket; pregnante formuleringer har skapt mange gode arrangementer og store forventninger til festivalen på forhånd (Strid og forsoning, Iscenesettelse, Utroskap, Fremtiden, Sannhet, Løsrivelse, Byen, Penger og Ansvar). En viktig begivenhet var etableringen av Pegasus-programmet i 2007. Dette innebar at litteratur for barn- og unge fikk hevet status som en festival i festivalen, med eget program og leder (først ut var Widar Aspeli). Pegasus har i sin tur trukket tusenvis av barn og unge fra distriktet inn i festivalen og slik styrket den lokale forankringen ytterligere. Mindre viktig, men veldig morsomt, var oppstarten av Litteraturquizen i 2004. Det samme kan sies om festivalens happening i 2008, da Simen Ekern intervjuet Margaret Atwood som var til stede i form av et hologram, og der seansen (!) ble avsluttet ved at Atwood signerte bøker ved hjelp av en "long pen" fra andre siden av Atlanterhavet. Mindre spektakulært, men desto viktigere for festivalens intellektuelle profil, er rekken av faste taler og forelesninger som er introdusert gjennom årene: Sigrid Undset-forelesningen kom alt i 2000, Bjørnson-forelesningen og Hovedforedraget i 2007 og Vesaas-foredraget i 2012. I samme ånd var kåringen av Den norske litterære kanon, som ble presentert på festivalen i 2007. De følgende to årene ble steiner med sitater fra de kanoniserte verkene lagt ned i Lillehammers gater; slik skapte man et

lokalt minnesmerke over den nasjonale litteraturhistorien, med festivalen selv som bindeledd.

[...] Da [Stig] Sæterbakken inviterte holocaustfornekteren David Irving for å belyse temaet “Sannhet” i 2009, reiste det seg en storm av protester. Fritt Ord truet med å trekke støtten, og styret besluttet å annullere Irvings invitasjon. Resultatet ble at Sæterbakken valgte å gå fra stillingen og ble erstattet av Endre Ruset. Dermed hadde festivalen pådratt seg sin første og foreløpig siste skandale av betydning.

Noen mener kanskje at man burde hatt flere, og det er naturlig. En litteraturfestival av vår størrelse skal motta løpende kritikk fra et våkent litterært miljø, samtidig som ledelsen skal ta sine suverene valg. Meningene om Irving-invitasjonen er delt den dag i dag. Sikkert er det i alle fall at festivalen ikke tjener på å omgå ubehagelige emner og rystende litteratur. Nye kontroverser kan komme, og det ligger i en seriøs litteraturfestivalens natur også å være en kamparena om nødvendig. Det forhindrer ikke at det i tillegg ligger i festivalens vesen å gi rom for den lette og brede litteraturen. Men balansen bør til enhver tid diskuteres. I beste fall har man sett at skillet mellom det smale og det brede er flytende, og at også det brede publikum kan ha smalere smak enn man kanskje skulle tro. [...]

I disse årene [2011-15] har besøkstallene ligget på rundt 24-25.000, mens antall arrangementer toppet seg i 2012 med hele 257 enkeltstående begivenheter.

Etter dette har festivalledelsen bevisst gått inn for å bygge programmet noe ned. For en allerede stor og moden festival er det nemlig ikke noe mål å vokse for enhver pris. Viktigere er det å dyrke kvaliteten. Dette innebærer ikke noen nedbygging av ambisjoner, ideer og eksperimentvilje. Et bevis på det er introduksjonen av Nordisk seminar i 2014, der unge nordiske forfattere ble samlet til faglig utveksling. I 2014 valgte man også å gå bort fra temaer i programmet, nettopp for å teste ut nye grep som kunne revitalisere programtenkningen.” (Harald Thoresen m.fl. i <https://litteraturfestival.no/historie/>; lesedato 18.02.20)

“Festivalen Fjelllitteratur på Finse gikk av stabelen 15.-17. oktober. Festivalen skal være et arrangement med litteratur om fjell- og fjellsport. [...] Under skuespiller Nicolay Lange Nielsens opplesning av Nansen på Store Finsenuf får vi høre hvordan skihelten satte til livs en frossen appelsin – med skallet på. [...] hovedsjangeren på Fjelllitteratur, nemlig multimediepresentasjoner fra turer i fjell og polområder. [...] Lørdag og søndag ble det arrangert turer på Finse, til Store Finsenuf og Lordehytta, som tjente som base for de irske Garvagh-lordenes reinsdyrjakt sent på 1800-tallet. [...] [det foregikk] en diskusjon om hva som er fjelllitteratur – ekspedisjonsberetninger eller også skjønnlitteratur” (*Morgenbladet* 22.–28. oktober 2010 s. 42).

““Fart og sjølvtilitt” var årets festivaltema [i 2015] på Falturiltu-festivalen på Stord. Mange lesarar veit truleg at slagordet er henta frå *Tonje Glimmerdal* av

Maria Parr, som var festivaldiktar på årets festival. Det var nettopp *Tonje Glimmerdal* musikk- og kunst og handverkstudentane ved Høgskulen Stord/Haugesund hadde laga musikal av [...] Falturiltu er altså ein nynorsk barne- og ungdomslitteraturfestival, og naturleg nok orientert mot samtidslitteraturen. Øystein Espe Bae frå Norsk barnebokinstitutt hadde fått i oppgåve å snakke om tendensane i denne samtidslitteraturen.” (Eivind Myklebust i <https://www.barnebokkritikk.no/fart-og-sjolvtilitt/#.YR5H1nzitaQ>; lesedato 24.03.21)

“The Jane Austen Literary Festival is put on by a group of dedicated volunteers who strive to uphold the standards which would make Jane proud. We also have many obligations including families, jobs and careers, and we do the best we can for the festival. Please contact us if you can volunteer. [...] in 2008 during the “Perfect Love Letter” writing competition that was a highlight of Old Mandeville’s first ever Jane Austen Festival [...] There is an equally popular time to strut your stuff in the most elegant of Regency-Victorian era English attire or just cocktail evening attire. Regency Ball attendees are encouraged to wear period attire but it is not required. For pieces or full Regency attire we recommend the following Regency era specialist/seamstress, that will help you turn ordinary clothes in period attire with minimal custom pieces: Nikole Herasymiuk 985-635-1793 [...] As a Patron, you can help The Jane Austen Foundation of Louisiana with their mission to foster the fine art of letter writing. Your support will help with future plans of letter writing workshops, dramatic readings of Austen’s works, demonstrations of arts, crafts, dance and culture of her day!” (<https://www.janeaustenfestival.org/>; lesedato 11.09.20)

“The theme for the 2021 National Book Festival, hosted by the Library of Congress, is *Open a Book, Open the World*. The 10 day event will offer content and events online through on demand videos, live author conversations and live Q&A [= question and answer] sessions. It will also feature “a new podcast series, a national television special and some in-person, ticketed events at the Library.” According to Librarian of Congress Dr. Carla Hayden, “This year, we are inviting Americans to create their own National Book Festival experiences by offering free, high quality programs in a variety of formats that they can mix and match according to their interests and schedules.” Authors featured during the 2021 Festival include Silvia Moreno-Garcia, Roxane Gay, Kazuo Ishiguro, Michael J. Fox, and many more authors, poets and illustrators.” (<https://copyrightalliance.org/event/2021-national-book-festival/>; lesedato 26.08.21) “The National Book Festival will take place in Washington between September 17 and September 26, 2021, and unlike last year’s all-virtual festival [på grunn av korona-pandemien], this year’s will offer a variety of ways to see famous authors.” (<https://www.washingtonian.com/2021/06/07/national-book-festival-2021-kazuo-ishiguro-isabel-wilkerson-and-roxane-gay-join-lineup/>; lesedato 20.08. 21)

“Following the rise of Web 2.0, literary festivals began increasingly to move into online spaces (Dempster 2012). As well as continuing to maintain websites for

marketing and publicity purposes, festivals have developed digital archives of recorded content, curated staff and volunteer blogs, and, increasingly, engaged in outreach and marketing via Facebook, Twitter, and Instagram. [...] The #TwitterFiction Festival was first held in 2012 and is a ‘five-day virtual writing celebration held entirely on Twitter’ in which invited authors and, indeed, anyone with a Twitter handle are encouraged to explore the potential of Twitter for creating and sharing stories (#TwitterFiction Festival 2016).” (Weber 2018 s. 6)

Arrangører av litteraturfestivaler bruker “media strategies” for å skape “engagement with celebrity culture, which commonly manifests at writers’ festivals through the promotion of authors’ biographies and personalities, in addition to, or sometimes in place of, their writing. Through the production and circulation of celebrity content, writers’ festivals contribute to a discourse of celebrity culture widely claimed to be the dominant site of social and cultural reproduction today (Redmond 2006).” (Stewart 2009 s. 4) Noen festivaler promoterer nye, ukjente forfattere ved å “situate them alongside ‘star’ authors who acted as audience drawcards” (Stewart 2009 s. 106).

“Book publishers invest in writers’ festivals as cost effective channels for promoting the books they publish and their authors. Writers’ festivals assist the commercial aims of publishers by frequently producing content about authors’ personal lives and their writing that can be easily circulated in today’s personality and image driven media. Multinational book publishers in particular are influential stakeholders because they represent the great majority of published authors and frequently finance these authors to attend festivals.” (Stewart 2009 s. 5)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>